

לאורו

בעזרת ד'

גליון 51
בראשית, ה'תשע"ט

עיונים לאור תורתו של מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

ביאור
ל"אורות
הקודש"

ציפית הכלליות והפרטיות
אלדד פרי

אמונה ומדע
הרב אורי שרקי

ביאור
ל"מידות
הראייה"

האמונה, האידיאל והאושר
הרב יצחק חי זאגא

בינו
שנות
דור ודור"

מרן הרב קוק
ו'תיאור דמות' הרמב"ם (א)
הרב יוחנן פריד

"העולם מתחדש
בחדושה של תורה"
הרב פרופ' נריה גוטל

'רוחות' בעולם ועם ישראל
הרב אלי"מ (מיל) משה הגר

האמונה והאהבה
הרב שלמה לוי

ביאור
ל"אורות
התחיה"

"האמונה האלוהית היא הקרקע שכל
טוב החיים ממנה פורה"

(מידות הראיה, אמונה ה)

"העולם מתחדש בחדושה של תורה"

הרב פרופ' נריה גוטל

ז, ר"י כי הדבר משפיע על העולם כולו: "העולם מתחדש בחדושה של תורה". וגם אם מבחינה אבסולוטית - יחסית למקור החידוש בעולמות עליונים - החידוש האנושי מוגבל ומצומצם, ובכל זאת "העולם מתחדש".

חדש אסור מן התורה!?

לאמתו של דבר, סימת-הטענה נגד החידוש מכילה סתירה מיניה וביה, שכן חדש דווקא אינו אסור מן התורה! אדרבה ואדרבה - התבואה החדשה מותרת, ובלבד שנהגו בה כהלכה: הביאו את מנחת העומר ואת שתי הלחם במועדם למקדש (ולחילופין בימינו - מי"ז בניסן). לכשתימצי לומר, הבהרה זו משל נאה היא לנדון דנן: אין כל פסול בחידוש, ואדרבה "הפשטות המתחדשים בכל יום" (כלשון רשב"ם, תחילת פרשת וישב) מבורכים ומשובחים, ובלבד שהחידוש נטוע על אדני מסורת המשכית ושלשלת רציפה.

הרב לימדנו שחידוש שכזה הוא שורש השמחה:

"כל שמחה נמשכת מחידוש המחשבה, ויסוד חידוש המחשבה הוא חידושה של תורה, שהיא למעלה מן

המשך המאמר בעמוד 15

דבר האזנה

השתדלנו ככל יכולתנו, לשמור על רמתו התכנית ועל צורתו של העלון, ולהיות נאמנים לייעודנו: להביא לאור העולם - בדרך הנעלה והמכובדת ביותר - את האוצר הקדוש והמופלא של מורשת מן הרב זצ"ל, המצוייה בעושר העצום של כתביו, והמסופרת ומתבארת בפעולותיו ובתולדותיו.

נמשיך ונתפלל יחדיו שלא יארע דבר תקלה מתחת ידינו, וישמחו בנו חברינו - כי ד' יתן חכמה, מפיו דעת ותבונה - גל עינינו ונביטה נפלאות מתורתך.

הרב יוחנן פריד

אין לך כפרשת בראשית, שבראש ספר בראשית, להתמקדות במורכבות אתגר החידוש. סימת "חדש אסור מן התורה" ביטאה בתמציתיות רתיעה מכל חדש. ואכן, גם במרן הרב זצ"ל הטיחו אבני בליסטרא אלה. טענו נגדו נמרצות שמשנתו - ההלכתית וגם ההגותית - חדשה, שאין לה תימוכין, שהיא אינה ממשיכה רצף של מסורת ישראל סבא, ושלכן הליכה בנתיב כזה אסורה בתכלית.

פעמים רבות נאלץ הרב להתמודד עם טענות אלה והוא דחה אותן על הסף. הרב הדגיש שלתורתו יש "בית אב", גם הלכתי וגם הגותי. לא פעם, משנזקק לבסס דבריו, הוכיח זאת בעליל, הן מתוככי ספרות הלכתית והגותית גלויה והן מקרבי ספרות מחשבת ישראל 'נסתרת'. מטבע הדברים, הרב עצמו, בשטף יצירתיותו, לא מיצה את הביסוס, והותיר בקעה זו לגודרה על ידי הדורות שאחריו, שעשו ועושים זאת לא מעט, ועוד היד נטויה.

הרב עצמו עסק לא מעט בכתביו באתגר החידוש ובמורכבותו. הוא מאוד העריך את "החידוש התורני", כדי כך שכתב (שמונה קבצים,

לקוראינו - השלום וברכת ד' ,

בתום השנה הראשונה להופעתו, ובהגיענו בחסד ד' לגיליון מס' 51 של העלון "לאורו",

תודתנו לד' יתברך אשר לא עזב חסדו מאיתנו, וקיימנו וזיכנו להגיע לזמן הזה.

ברכות לכל המסייעים, לכל הכותבים, ולכם הקוראים - על השותפות הנאמנה, בעיון בדברים, ובהפצת תורתו ומשנתו של מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל, בבתי העולם היהודי לגוונים, ובמרחבי מגוריו בכל אתר.

הגיליון מוקדש לע"נ

ר' אברהם בן פריחה ז"ל • ר' יוסף בן תמו ז"ל • ר' יעיש בן אסתר ז"ל • ר' אברהם בן לאה ז"ל

‘רוחות’ בעולם ועם ישראל

הרב אל"מ (מיל) משה הגר

הלולב קשורים לבקשת הגשם שהרי נוטלים את 'ארבעת המינים' ואומרים 'משיב הרוח' - כבר החל מן החג ראשון של סוכות, שהרי **ארבעת המינים הללו אינם יכולים בלא מים**. ערבות והדסים - בנחלים, התמר - במדבר הוא תמרור שיש מתחתיו מים, וכן האתרוג פרי עץ הדר, בלטינית 'הידרו' פירושו 'מים'.

במסכת בבא בתרא (דף כה, ב) למדנו ש'רוחות אינן נעצרות', אך בכל זאת הנענועים של הלולב לרוחות השונות קשורים להשגחה האלקית על הרוחות אשר בחסד מביאות איתן גשמים בעיתם, ובכעס אלקי חס וחלילה, שטפונות והרס, בארץ ישראל. יש לנו תפקיד **לתפילה על שלום העולם**. וזו משמעות הדברים: "כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות - כך אי אפשר לעולם בלא ישראל" וכמוכן גם כאשר הרוחות שונות ומנוגדות לעיתים זו לזו.

ועוד שם: "אמר רב חנן בר אבא אמר רב: ארבע רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית - עם כולם שאלמלא כן אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת, ורוח דרומית - קשה מכלן שאלמלא בן נץ שמעמידה - מחרבת את העולם". כלומר, הרוח הצפונית מאזנת את ההרס שצפוי מהרוח הדרומית.

אנו חווים בא"י גשמים מוקדמים ומאוחרים הנושאים אופי שטפוני שנקראים "אפיק ים סוף". גם הסופות האחרות בעולם מתרגשות מדרום הן באמריקה והן באסיה. כל הרוחות נושבות כל הזמן אך בעוצמות שונות - והקב"ה מאזן בבחינת "אלקי הרוחות - הושיע נא". תיאורים מטרואולוגיים אלו, עובדות קיומן

"כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות - כך אי אפשר לעולם בלא ישראל" (מסכת תענית דף ג,ב) רבי יוחנן אומר "שלושה מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח, אלו הן מפתח של גשמים ומפתח של חיה (יולדת) ומפתח של תחיית המתים".

ושם בהמשך: "במערבא אמרי - אף מפתח של פרנסה, שנאמר "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון" (תענית ב, א)

לשאלה מדוע לא ציין רבי יוחנן (כאמורא ארצישראלית) גם את מפתח הפרנסה? התשובה היא "גשמים היינו פרנסה". רוב שטחי הגידול בארץ ובעולם של מיני המזון הבסיסי, חיטה, שעורה, תירס וכו' - תלויים בגשמים - כאשר כמות הגשמים פחותה, היבולים פוחתים ונוצרת עלייה במחירי התבואות ומחירי המזון הבסיסי לבהמות, מביאים בהכרח לעליית מחירי מוצרי החלב והבשר וכו'. כך גם בימינו, עם כל הקידמה, מדדי המחיה והכלכלה העולמית - תלויים בגשם.

תפילותינו לקב"ה על הגשמים, וההשגחה המיוחדת האלקית על ארץ ישראל היא תביא ברכה לכלכלה העולמית. במסכת ראש השנה קובעת המשנה כי "ובחג נידונים על המים" (פרק א, משנה א)

ובמסכת סוכה (דף לז, ב) למדנו: "א"ר יוחנן: מוליק ומביא - למי שהארבע רוחות שלו, מעלה ומוריד - למי שהשמים והארץ שלו, ובמערבא (בארץ ישראל) מתנו... מוליק ומביא - כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד - כדי לעצור טללים רעים" לשיטת רבי אליעזר (במסכת תענית ג,א) נענועי

בארץ ישראל - למטר השמים תשתה מים, לעומת ארץ מצרים המושקית על ידי הנילוס "אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק" (דברים יא, י) ולא רק כך שארץ ישראל אינה כארץ מצרים, אלא שהיא גם איננה כגן עדן.

שהרי כאשר לוט נפרד מאברהם, 'נפרד מקדמונו של עולם' (רש"י) הוא בוחר בבקעת סדום המתוארת בבראשית "וירא את כל כנען הירדן כי כולה משקה... כגן ד' כארץ מצרים באכה צוער (בראשית יג, י) ארץ ישראל, לפי צירוף פסוקים אלה אינה גן עדן אלא שבכוחות שנתן לנו הקב"ה ובתפילותינו אנו עושים אותה לגן עדן "ועדן אין לה שיעור" (תענית י, א) והיא משפיעה שפע רב על כל העולם. כאשר עם ישראל בארצו מתנהג על פי התורה, הגשמים יורדים בעיתם, ההשגחה האלקית מתגלה באיזונים הנכונים. כאשר ישראל עושים רצונו של מקום במידות ובמינונים הנכונים, ההשגחה האלקית היא על האקלים והכלכלה. כוונת הנביא מלאכי (פרק ג, י) "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר... ובחנוני נא בזאת... והריקותי לכם ברכה עד בלי די", שירדו גשמים עד שיכלו שפתותיכם - מלומר "די!".

כאשר אנו יודעים להכיר תודה וטובה לקב"ה על השפע שהוא משפיע עלינו, מפרישים מיסים למדינתנו, בתרומות ומעשרות, הולך וגדל השפע האלקי "מה יורה לברכה - אף מלקוש לברכה" (תענית ו, א). **בברכת - שנה של 'גשמים בעיתם'!**

במציאות, אינן סותרות את עומק סמליותם ורעיונותיהם.

ה'רוחות השונות' - ועם ישראל

מון הרב זצ"ל לימדנו כי גם בתוך האומה הישראלית ישנן 'רוחות שונות':

בספרו "אורות התחיה" (פרק יח) הוא מתאר 'רוחות' חברתיות אלו - הנושבות אף בעוצמות שונות, ולעיתים מתנגשות זו בזו, שהרי אנו 'ממלכת כהנים' ותמצית האנושות, ולכל דעה ולכל רוח ישנו תפקיד בהשגחה האלקית על עמנו וגאולתנו. וודאי שכל רוח נושבת בדביקות בדרכה, אך תלמידי חכמים המרבין שלום בעולם, יודעים את תפקיד הרוח האחרת, גם אם הם נלחמים נגדה בעוז. (ועיין עוד באורות, ארץ ישראל, ג)

התלות המוחלטת של ארץ ישראל בגשם, "למטר השמים תשתה מים" (דברים יא, יא), וההבטחה האלקית "היה אף שמוע - ונתתי מטר ארצכם בעיתו יורה ומלקוש" (דברים יא, יד), אינם בחינת דאגה רק לפרנסתנו ולכלכלת ישראל אלא תפילה שמתוך הברכה על ארץ ישראל יתקיים העולם. האחריות המוטלת עלינו לבנות עולם יותר מתוקן אינה רק תפילה וחזון, אלא כזו המחייבת אותנו לעמול בתפילות, בתעניות, במעשים ובחידושים. ההישגים של החקלאות הישראלית גם הם מנוף לקידוש שם ד' בעולם, מהמצאת הטיפטוף (בקיבוץ חצרים) ועד הטכנולוגיות של התפלת מי ים ושימוש חוזר במי שופכים שישראל מובילה בהם בעולם כולו.

עשייה טהורה

"אי אפשר לדרוש מעצמו, ולא מהעולם בכלל, אידיאלים נקיים, בלא תערובות סיגים שבאים מצד טבע החומר והעכירות החברתית, וכלל הכל הוא בההתקדמות היותר מוצלחה. לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה"

(שמונה קבצים, ח' ס"ח)

האמונה והאהבה

משנה יז, אורות התחיה

הרב שלמה לוי

מנופי הארץ: עמק החולה

מִרְן הָרַב זַצ"ל (בכמה מ'מאמרי הראיה) מְבַאֵר אֶת
מֵהוּת הָאֲמוּנָה:

"הָאֲמוּנָה אֵינָה לֹא שֶׁכֶּל וְלֹא רֶגֶשׁ, אֲלֵא גִילּוּי עֲצָמִי
הַיּוֹתֵר יְסוּדִי שֶׁל מֵהוּת הַנִּשְׁמָה, שֶׁצָּרִיךְ לְהַדְרִיךְ
אוֹתָהּ בְּתִכּוּנָתָהּ. וְכִשְׂאִין מִשְׁחִיתִים אֶת דְּרַכָּה הַטְּבַעִי
לָהּ, אֵינָנָה צְרִיכָה לְשׁוּם תּוֹכֵן אַחֵר לְסַעֲדָהּ, אֲלֵא הִיא
מוֹצֵאָה בְּעֲצָמָה אֶת הַכּוֹל. בַּעַת הַיַּחְלָשׁ אוֹרָה, אִז
בֹּא הַשֶּׁכֶּל וְהַרְגֵשׁ לִפְנוֹת לִפְנֵיהַ דֶּרֶךְ. וְגַם אִז צְרִיכָה
הִיא לְדַעַת אֶת עֲרֻכָּהּ, שֶׁלֹּא מִשְׁרַתִּיה הַשֶּׁכֶּל וְהַרְגֵשׁ
הֵם הַנֵּם עֲצָמוֹתָהּ. וְכִשְׁתִּהִי קְבוּעָה בְּאִתְּנָן מוֹשְׁבָהּ,
אִז יִצְלִיחוּ הַשֶּׁכֶּל וְהַרְגֵשׁ בְּפִינּוּי הַדֶּרֶךְ וּבִהַמְצָאת
הָאֲמֻצָעִים הַשֶּׁכִּלִּים וְהַמוֹסְרִים הַמְּסַקְלִים אֶת
הַמְּכַשׁוּלִים מֵעַל דְּרַכָּהּ."

הָאֲמוּנָה הִיא אוֹתָהּ וְדֹאוֹת פְּנִימִית הַמוֹשְׁרֶשֶׁת
בְּנִשְׁמַתּוֹ שֶׁל הָאָדָם, שֶׁכֵּן, אִין בְּטַחֲוֹן שְׁלֵם יוֹתֵר
מֵאִשֶׁר לַחִיּוֹת אֶת מָה שֶׁאֵנוּ מֵאֲמִינִים בּוֹ "צִדִּיק
בְּאֲמוּנָתוֹ יַחֲיֶה".

הָאֵהָבָה - הִיא הַהִזְדָּהוּת עִם אוֹתָהּ אֲמוּנָה
הַטְּמוּנָה בְּתוֹכָנוּ, אֲמוּנָה זוֹ אֵינָה 'בְּחִירִית' אֲלֵא
הִיא מִצַּב 'סְגוּלִי' וְכֹכֵל שֶׁהָאֲמוּנָה נַחֲשֶׁפֶת עַל
יַד הַשֶּׁכֶּל וְהַרְגֵשׁ שֶׁלָנוּ, כִּךְ אֵנוּ מִתְּחַבְּרִים אֵלֶיהָ
וּמִתְּמַלְאִים בָּאֵהָבָה וְהַכְּרָה. הָאֵהָבָה - הִיא
'בְּחִירִית' וְתִלוּיָהּ בָאָדָם, הִיא נְגִזְרַת מֵהַהִזְדָּהוּת
שֶׁל הָאָדָם עִם מֵהוּתוֹ. "זֶרַע אֶבְרָהָם אֶהְיֶה" -
אֲבָרָהָם אֲבִינוּ הַחַל בְּחִקְרֵיהָ הָאֵלוּהִית בְּגִיל
שְׁלוֹשׁ עַד אֲשֶׁר הִגִּיעַ לְגִיל אַרְבַּעִים וְשֵׁם הִגִּיעַ
לְכֹלל הָאֲמוּנָה. אֲמוּנָה זוֹ שֶׁהַתְּבַרְרָה לוֹ בְּשֶׁכֶּל
הוֹבִילָה אוֹתוֹ לְמִסִּירוֹת וְאֵהָבָה אֵינְסוֹפִית
לְרִיבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עַד הַשְּׁגַת מִדְּרַגַּת הַנְּבוּאָה.

הָאֲמוּנָה וְהָאֵהָבָה הֵן תְּמִיד מְתַחַבְּרוֹת זוֹ עִם זוֹ
כְּשֶׁשְׁתֵּיֵהֶן זוֹרְחוֹת בְּנִשְׁמָה בְּשִׁלְמוֹתָן, וְכִשְׂאוֹר אַחַת
מֵהֶן שְׁלֵם לְגַמְרֵי מִתְּעוֹרְרַת הַשְּׁנִיָּה בְּכַתְּהָ, וְיוֹצֵאת
מִמְעַמְקֵי הַנֶּפֶשׁ לְהָאִיר בְּכֹל מְלוֹאָהּ.

אִין הָאָדָם מְכַשֵּׁר לְשׁוּם פֶּת רִוְחָנִי שֶׁבְּעוֹלָם בְּשִׁלְמוֹת
גְּדוּלָּה כְּזֹאת שֶׁהוּא מוֹכְשֵׁר לְאֲמוּנָה וְלֵאֵהָבָה, וְזֶהוּ
הָאוֹת, שֶׁבְּכַחוֹת אֵלוֹ מְנַחִים כָּל יְסוּדוֹת הַיּוֹת
מֵהוּתֵיָתוֹ. כָּל מָה שֶׁהִיחִיד וְהַכִּלֵּל עוֹשֶׂה, בְּכֹל גְּלִגּוּלֵי
הַסְּבוּת וְכֹל הַכַּחוֹת הַמְּתַגַּלִּים בְּחַיֵּי הַתְּרַבּוּת, הַכֹּל
הוֹלֵךְ הוּא לְהַשְׁלִים בְּמַעֲלָה הַעֲלִיּוֹנָה אֶת הָאֲמוּנָה
וְאֶת הָאֵהָבָה.

מִתּוֹךְ הָאֲמוּנָה וְהָאֵהָבָה מֵתְאַצְלִים כָּל הָאוֹרוֹת
הַרוֹחְנִיִּים שֶׁבְּעוֹלָם, הַמְּאִירִים אֶת כָּל דְּרָכֵי הַחַיִּים
וְהַהוֹיָה. הָאֲמוּנָה וְהָאֵהָבָה הֵן עֲצָם הַחַיִּים בְּעוֹלָם-
זֶהָ וּבְעוֹלָם-הַבָּא; שׁוּם דְּבָר אֵינְנוּ נִשְׂאָר בְּחַיִּים,
כְּשֶׁעוֹשְׁקִים מֵהֶם אֶת שְׁנֵי הַמְּאִירוֹת הַלָּלוּ, אֶת
הָאֲמוּנָה וְאֶת הָאֵהָבָה.

האמונה והאהבה - ודאות והזדהות

משניות ט - יב עוסקות אודות התכונה
הטבעית של נשמת ישראל, תכונת הקודש,
תכונה של קדושה. במשנה טו מִרְן הָרַב זַצ"ל
מתחיל לעסוק בטבעיות הקדושה שהופיעה
אצל אבות האומה. לאחר מכן, אנו עוסקים
בצורך החיוני לקדש את החול, את המלאכה
ואת השפה. ובמשנה יז שלפנינו עוסק מִרְן
הָרַב זַצ"ל בְּשֵׁנֵי עֲרֵכֵי יְסוּד שֶׁל הָאָדָם וְהָאוּמָה:
הָאֲמוּנָה וְהָאֵהָבָה.

האמונה והאהבה, מהווים את יסודות החיים ומבלעדיהם החיים - אינם חיים. מאבני יסוד אלו אנו יכולים לבנות עולם שלם ואמיתי, מכאן נובעים כל הצדק, היושר, החסד והרחמים.

הַתְּרַבּוּת הַזְּמַנִּית, כְּפִי מַה שֶׁהִיא מְתַבַּסֶּסֶת עֵתָהּ בְּעוֹלָם, בְּנוּיָה הִיא כְּלָה עַל הַכְּפִירָה וְעַל הַשְּׁנָאָה, שֶׁהֵן שׂוֹלְלֵי הַחַיִּים הַעֲצָמִיִּים, וְאִי-אֶפְשָׁר לְהַתְּגַבֵּר עַל מַחְלָה זוֹ, כִּי-אִם לְגַלּוֹת אֶת אוֹצְרוֹת הַטּוֹב הַמְּנַחִים בְּבֵית גְּנֻזֵיהֶן שֶׁל הָאֲמוֹנָה וְהָאֱהָבָה, וְזֹאת הִיא מְטַרֵּת גְּלוּי סִתְרֵי תוֹרָהּ.

התרבות המודרנית העכשווית גם בתקופת מרן הרב זצ"ל וגם בימינו, מתבססות בעקרון על שני מוטיבים מרכזים 'כפירה ושנאה'. הכפירה החלה בתהליך חילון, שהוא מעבר מחברה דתית לכיוון של זהות וערכים חילוניים. בתרבות המערב החל החילון במאה ה-18 בהשפעת התפתחותם של המדע והטכנולוגיה דרך ערכי הנאורות, ששאפו לחשיבה רציונאלית, ולערכים המבוססים על השכל האנושי.

התחזקותה של החשיבה הרציונאלית הביאה להתרופפות כוחה של הכנסייה הנוצרית ולעליית כוחה של המדינה או של התפיסות הלאומיות. המושג חילון הוביל לתפיסה שאין קדושה, הדבר הוביל לחשיבה כי החילוניות היא האנטייתזה לדת. התפיסה הרציונאלית, ערערה את ההצדקות שבהם השתמשו כבסיס לאי שיווין בין בני האדם'. הדברים הובילו לביטול השלטון המלוכני (המונרכיה), המהפכה הצרפתית, המהפכה התעשייתית, ומהלכים כלליים נוספים. באותה תקופה הלכה והתפשטת התפיסה הקפיטליסטית שהעצימה את רכוש הפרט, וצמצמה את שלטון המדינה. התפתחות נוספת היא התפתחות הלאומיות, שהובילה לשנאת עמים אחרים ותרבויות שונות.

יהי רצון שנזכה לחיים של אמונה ואהבה.

מרן הרב זצ"ל מתאר ומעמיק את גודל אהבה של אברהם אבינו ע"ה להקב"ה, ואת השפעת אהבה זו על האומה לדורותיה, עד שנחקקה האהבה והיתה לטבע ראשון בנשמת האומה.

"האהבה היא הקנין היותר יקר והיותר שלם בעולם. אמנם האהבה מודרגת היא ע"פ הנושא של האהבה, ואור החיים העליונים, שאין סוף לאשרם, הוא מופע במציאות באהבה השלמה לאלהים חיים אלהי אמת. ואנחנו הננו בני אברהם אוהבך, מוטבעים בטבע האהבה האלהית, ירושת עולמים מברכת אברהם, אשר נשארה עדי עד בישראל עם קרובו. ואהבת עליונה זו היא מליאת הקנין וההויה, רווית המציאות ועושר הישות, הנהדרה בפאר ונאדרה בקודש. המפעל הקדוש והנשגב הזה רשם את רשימת הבטחתו לדורות עולמים, שחקיקת האהבה האלהית, הטהורה ואדירה, תהיה קבועה במסתרי הנפשות של האומה, אשר בה יתברכו כל גויי הארץ, למרות כל השינויים הרותניים והחומרניים, החיצוניים והפנימיים, שחלים על כל היצורים כולם" (פירוש הרב זצ"ל ב'עולת ראייה' לעקידת יצחק)

האמונה והאהבה - מאצילים על כל הערכים

הערכים של אמונה והאהבה מאצילים בחזונום על כל הערכים כולם, האמונה והאהבה הם השורשים הנטועים עמוק בנשמת האדם. כאשר נוטלים מהאדם את אמונתו, את האהבה שלו, הוא נותר ללא חיים וללא מטרות ואידיאליים.

במשטר רוסיה הקומוניסטית, ניתקו את שני המרכזים החשובים הללו מחיי הפרט והכלל, וכך הם יצרו את המקום הקר והאפל עלי אדמות, את בית הסוהר הרוחני והפיזי הקשה ביותר. אך מכיון שאי אפשר ליטול מהאדם את מהותו וזהותו העמוקה והאמיתית, בסופו של דבר התמוטטה ממלכת הרשעה הזו מעל פני האדמה.

"כל בהירות באה מתוך אמונה"

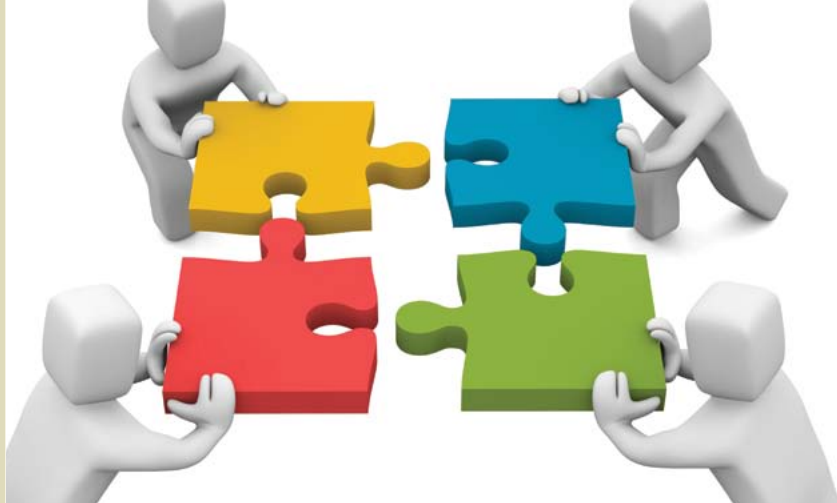
(מידות הראיה, אמונה ב)

ציפית הכלליות והפרטיות

מערכת חכמת הקודש,
אורות הקודש, פרק כט.

אלדד פרי

כלל ופרט

כלל ישראל קיים בפני עצמו. הוא מכונה על ידי רבי עקיבא 'חיה אחת' שעומדת ברכיע. המחשבה אודותיו קדמה לעולם וקדמה לתורה ולכל המציאות שאנו מכירים, כדברי המדרש:

"רב הונא ורב ירמיה בשם שמואל בר ר' יצחק אמרו: מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר!" (בראשית רבה, א, ד).

הנה כי כן, ישראל ככלל, קיים גם מבלי שנגיע אנו כפרטים גשמיים לחיות את חיינו בעולם הזה. אם כך, מה ערכנו? מדוע בכל זאת יש צורך להוציא אותנו אל הפועל?

"ההופעות הכלליות, כשהן מתגלות ברוח האדם, אינן יכולות להוציא פרטים מתוכן, כי אם באצילותן העשירה הן מתנוססות בעושר גוונייה, המאוחדים כולם יחד בחטיבה אחת. זהו החסרון הבא מתוך רום ושיגוב."

כשבא התור להוצאת פרטים, מתקטנת היא ההופעה העליונה, האורה מתמעטת, והפרטים, רבים וחשובים, הולכים ונזרחים, מתהדרים ומתגדלים הם, נובעים ממעינם הנובע, אשר כפי פך קטן הולך הוא ונפתח."

ישנו חסרון בכלל. חסרון זה מצד האמת הוא רום ושיגוב, אך בעינינו האנושיות, הוא עדין חסרון. כלל הפרטים המצויים בכלל אינם באים לידי ביטוי כפי מציאותם הפרטית. כמו שניטול מאה צבעים ונערבבם יחד. הצבע שיתקבל מכיל את כל מאת הצבעים, אך אנו לא מסוגלים להבחין בכל צבע פרטי במצב זה. כדי שהפרטים יופיעו יש צורך למעט את האור של הכלל.

הצמצום כהכרח לקיום הפרט

העיקרון הזה מצוי בכלל מאוד חשוב בתורת האריז"ל. על פי קבלת האריז"ל, יש צורך בצמצום

מה קורה כאשר כל כך הרבה פרטים מתכנסים לכלל אחד גדול שמכיל אותם? האם הם מאבדים את זהותם וטובעים במצולות הכלל הגדול המכיל אותם? או שמא יש מקום לכלל והפרט ושניהם נחוצים?

ישבנו זה עתה בסוכה. זכינו ליהנות מהאור המקיף ומהשפעה תמידית של חסד עליון ושמחה עילאה. כמו כן נטלנו ארבעה מינים ושמחנו בשמחת התורה. כל אחת מהפעולות הללו פעלה על נפשנו באופן שונה, פרטי, התואם את אותה מצווה. ההרגשה הנפשית באכילת מצה בהסכה בליל הסדר, שונה מההרגשה שבאכילת פת ביום טוב בסוכה.

הפרטים הללו, כמו פרטים רבים אחרים, באו מכלל אחד גדול, תורת ישראל, שלה עצמה יש מעמד כללי משמעותי לא רק בשל הכלתה אוסף של תרי"ג מצוות.

להבדיל מהמחשבה הפילוסופית המערבית, הגורסת כי כלל הוא תמיד אוסף של פרטים, מסבירה היהדות, כי הכלל הוא המקור של כל הפרטים. אם היינו צריכים להתייחס לנושא בצורה כרונולוגית, הרי שלפי המחשבה הלוגית מערבית, אליה אנחנו מורגלים - הפרט קדם לכלל ולפי היהדות - הכלל קדם לפרט.

ישנה ברייתא מפורסמת כהאי לישראל:

"אמר רבי עקיבא: חיה אחת עומדת ברכיע ושמה ישראל, וחוקק על מצחה ישראל, עומדת באמצע הרקיע ואומרת: 'ברוך אתה ה' המבורך, וכל גדודי מעלה עונים ואומרים: 'ברוך ה' המבורך לעולם ועד'" (פרקי היכלות רבתי, לד, א).

בכללי כלליות, והם **צמאים לאור הכללי**, שוקקים אליו, ומזדהרים בגדלו, ותן קדשו, בהיותם עסוקים בפרטי פרטים. חסד ואמת נפגשו, צדק ושלוש נשקו".

המהרח"ו, בהקדמתו לספר 'עץ חיים' לאריז"ל, מסביר כי חכמת הקבלה היא 'תורה לשמה', בעוד שלימוד פשט התורה הוא 'תורה שלא לשמה':

"וזהו סוד מה שכתוב לעיל, כי הקורא במשנה ובתלמוד נקרא עבד המשמש את רבו על מנת לקבל פרס, מה שאין כן בחכמת האמת, כי הוא מתקן כביכול ונותן כח למעלה, וזהו נקרא עוסק בתורה לשמה בלי ספק" (הקדמת מהרח"ו על שער ההקדמות לעץ חיים).

המשנה והתלמוד עוסקים בעיקר בצד הנגלה של התורה. האגדות צופנות בתוכן את סתרי התורה, אך קשה לדלות את סתרי התורה מהאגדות בש"ס באופן ישיר. רק לאחר לימוד סתרי התורה, קל יותר לזהות שאותן אגדות מכילות את סתרי התורה תוך שהן הוצפנו היטב בתלמוד ובמדרש באופן עקבי ויסודי.

לימוד הצד הנגלה לכדו של התורה מותיר את רוב בני האדם, במקרה הטוב במקום בו הם פועלים ומקיימים את המצוות על מנת לקבל שכר בעולם הבא ובמקרה הרע, בשל חששם להיענש בעולם הזה או בעולם הבא. לעומת זאת, הלומד את סתרי התורה, פועל כדי להשפיע בעולמות העליונים, כשעניין שכרו איננו צד מהותי בעבודתו.

רצונו של אדם זה, הופך למזוכך והוא הופך להיות כלי לקבלת שפע האור האלוהי.

מי שזכה למדרגה זו זוכה לצד האור הפרטי שבו להכיל אורות מהאור הכללי. הדבר בא לידי ביטוי בתוכנות והרגשות שעולות על כל תובנה או רגש מוכרים ובדרך כלל לא תהא לו דרך לבטא את השגותיו, שכן אלה באות מן הכלל, אותו כלל שקדם לאות הכתובה, ובוודאי שקדם למילים והשפה. הדבר בא לידי ביטוי בכתבי האריז"ל בהרבה מקומות. למשל במקום שבו מופיע לראשונה הכלי (אורות הפה של אדם קדמון), שהוא נחות מן האור, שם נוצרות האותיות, משום שהאות מגבילה את המחשבה העליונה ומצמצמת אותה.

דוגמא נוספת מאותו מקום היא ההבחנה בין הכל הפה לדיבור. הכל הפה גבוה מן הדיבור. הכל הפה הוא התוכן שלפני צמצום המילים והאותיות (אוצרות חיים, שער עקודים, פרק א).

כדי לאפשר חיים. האור אין סוף לא מאפשר שום קיום לצידו לכאורה. כדי שיתקיימו פרטים, בתחילה, בראש השלשלת - רוחניים ובסופה - גשמיים, יש צורך בהרבה מסכים לצמצום האור. ככל פעם שהאור מצטמצם, מתחילה להיווצר האפשרות לפרט מסויים להופיע. ברור שהפרטים הראשונים הם בעלי מציאות רוחנית גבוהה שאיננה נתפסת וככל שאנו מוסיפים מסכים, מתחיל להיווצר מקום לפרטים זכים פחות עד המציאות הגשמית שלנו. זו הסיבה שהפסוק בישעיה מציג את המסכים המצמצמים את האור (בחינת הרע בעולם) כשוויים לטוב:

"יוצר אור ובורא חושך, עושה שלום ובורא רע, אני ה' עושה כל אלה" (ישעיה, מה, ז).

אנו קיימים כי יש רע, מסך המצמצם את האור. צמצום זה מאפשר את קיומנו, ללא שנתבטל מריבוי האור.

כמובן שהאור מופיע בכל מקום, גם בעולמו השפל וההבדל הוא בעוצמתו בלבד.

"העסק הפרטי שבפרטים מרחיב הוא את הדעת לפי ערך העומק הלשדי שיש בתמציתם של הפרטים, שהוא טל החיים של הכללים העליונים המופיע בהם מאור חייו. גניזתו של טל אורות זה היא בנקודת הרצון שבהכרה, המתעלה לאידיאל עליון בחיי הפרטים, תולדות הכלל".

הפרטים שהינם תולדות הכלל, לא מתנתקים אף פעם מן הכלל והם נותרים חלק ממנו גם לאחר התפרטותם. מידת החיבור שלהם אל הכלל ומידת הבנתם את מקומם כפרט השייך לכלל, ניכרים ברצון.

תורה לשמה

"העוסק בתורה לשמה הרי האור הכללי, שמתחבר לרצונו המזוכך, הולך ומתברך עמו, ומושך לו שפעת גודל, מלכות וממשלה וחקיקור דין. אבל העוסק בתורה שלא לשמה פרטיו מיובשים הם מלשד הרצון האידיאלי, והפרטיות שבהן אוכלת את מוח עצמותיהם, והרי הוא **מגרם גרמי**, ואינו בא לתעודתו שנוצר בגללה, להוסיף אור רצוני עליון בעזוז החיים הפרטיים, להעלותם אל עילוי הכלל, ולהוסיף בכלל זיו צביוני חדש על ידי עושר הבא ממשפלים.

קדושי הדעה **צופים את אור הפרטיות כשהם עסוקים**

אמונה ומדע

(לשבת 'בראשית')

הרב אורי שוקי

המכנה המשותף, המוטעה, של ארבע השיטות הללו, הוא שהן סבורות שהתורה והמדע עוסקים בתחום משותף ושהם באים לענות על אותה השאלה. אבל האמת היא שכאשר המדע אומר את גיל העולם הוא עונה על השאלה "מה?", בעוד שהתורה עונה על השאלה "למה?". כך שלא תתכן סתירה בין השניים, אבל גם לא התאמה. מדובר בתחומים שונים במהות.

לעומתן עולה שיטה חמישית, של ישעיהו ליבוביץ', מפתה בפשטותה:

ה. אין שום קשר בין תורה למדע, בין מדעי הרוח למדעים המדויקים.

לכאורה, הניסוח הזה עולה בקנה אחד עם הערתנו. אלא שיש בשיטה זו התעלמות מהאחדות הפנימית בעולמו של הקב"ה. מי שנתן את התורה הוא גם זה שברא את המדע. מוכרחת אם כן להימצא חוליית קישור ביניהם.

על כן עלינו לאמץ את שיטתו המורכבת של מן הרב קוק זצ"ל כדלקמן:

- אין קשר בין תורה למדע. בתחום העובדות.
- יש קשר עמוק בין התורה להתפתחות המדע. קצב הגילויים מכוון כנגד הצורך להגדיל את דעת ד' של האדם.
- למשל: מעולם שטוח המייצב את ההכרה לעולם עגול המעמיד את האדם במרכז ההויה, ועד התפיסה הממלאתו ענווה, של הכדור כאבק דק בקוסמוס.

הדנים ביחסים בין 'אמונה למדע' מתייחסים בעיקר לשני תחומים: 'גיל העולם' ו'מוצא החיים'.

הנחת עבודה מצויה, שאף אנו נשתמש בה למרות שטחיותה היא שהמדע קובע לעולם גיל של כ-15 מיליארדי שנים, ו'מוצא האדם מן הקוף (או קרוב לזה) בעוד שהתורה סבורה שהעולם כן 6000 שנה בקירוב ו'מוצא האדם מן הבוץ.

מתוך כך נגזרות ארבע שיטות אפשריות:

א. התורה אומרת את האמת, ולכן ברור שהמדע טועה. דעה זו מצויה אצל חפצי סגירות מחממת.

ב. המדע הוא האמת ומכאן שהתורה טועה. דעה זו מצויה בחוגים פוזיטיביסטים.

ג. התורה אומרת את האמת וניתן להוכיח זאת על פי המדע. אלו מביאים ראיות נגד האבולוציה ומסבירים את המאובנים כאלה שבראם הקב"ה כמאובנים מלכתחילה. כמו כן בונים 'הסברות' על יחסיות הזמן כדי לקצר את העידנים האסטרונומיים.

ד. המדע הוא אמת וגם התורה מסכימה לו. אלה מביאים ראיות מספרי הקבלה על זמנים קדומים של מיליוני שנים, מכך שהקב"ה בונה עולמות ומחריבם, וכן ש'ימי בראשית' היו ארוכים מאוד. וגם שבמדרש נאמר שלאדם הראשונים היה זנב, וכדומה.

רוחני יסודי, שיקומם את הסוכה הנופלת, סוכת דוד, כי אם בשני תנאים הללו המחוברים זה בזה: תכונת תמימות הלב לאהבת מצותיה של תורה, באהבת שם ד' אלהי ישראל, הקשור בהן בהרגשתנו פנימה, והעמדת יסוד החיים בעצם התכונה האלהית הקלוטה בנו באהבת עולמים. וכל מה שנראה כמתנגד לאלו היסודות, בין במדע, בין בחיי המעשה, בין בחיי הפרט, בין בחיי החברה והכלל, תעז תמיד יד ד' העליונה, השלוחה "מחגוי הסלע מסתר המדרגה", מתוך עצמתה של נקודת חינו, לישובם ולהיטיבם, באופן שלא די שלא יהיה נמצא שום גרעון וחלישות, בדעת ובחיים, ע"י הפגישה הסתירית המדומה, כי אם תוספת אומץ יבא לה על ידי התגברות ונצחון אמת, שיהיה יוצא לאור בפועל בחיי האיש והאומה, ומתפשט והולך לחיי האנושיות... (אגרות הראיה א, איגרת מד)

האור הנשאב ממקור הנשמה יש לו גוון מיוחד. והאור הנשאב מדיבורי התורה והגיונה יש גם לו גוון מיוחד. והאור הנשאב מהידיעה של העולם וכל יצוריו יש לו גם כן גוון מיוחד. והצד השלם שבאדם הוא כשמתמזגים יפה הגוונים הללו, והאורות השלשה כולם מתאחדים כאחד, ויונקים זה מזה ומשפיעים זה על זה. נהורי טובא איכא בנורא, ומשום הכי מברכים 'בורא מאורי האש' (שמונה קבצים ו, קלא, אורות הקודש ג, רלד)

• כמו כן המעבר מחשיבה של בריאה פתאומית לתפיסה הדרגתית של הופעת החיים, המתאימה לתורת השתלשלות העולמות בקבלה ולמשנת "קמעא קמעא" בגאולה.

וכה הם דברי מרן הרב זצ"ל:

האמונה - נותנת את המגמה של היש, והמדע - את הדרכים איך מכירים ותופסים אותה. אם יתעצל האדם בהישרת הדרכים, תתעלם ממנו המגמה, ואם יחדל להיות עורג אל המגמה, יאבדו כל הדרכים את ערכם, וסופם להתעות.

הצד המדעי שבאמונה הוא תמיד בערך של דרך למגמה, והצד האמוני שבמדע הוא הערך המגמתי של הדרך. (שמונה קבצים קובץ א, תקעט)

וכן עוד מצאנו באיגרת ארוכה ומפורטת מיום י"ג בכסלו שנת תרס"ז לידידו "הרב הגדול החכם הנעלה מו"ה שמואל אלכנדרוב נ"ו" שכותב מרן הרב זצ"ל:

הדעת והחשבון, והמחקר הפילוסופי הטהור, צריך הוא רק לצרף ולזכך את הרעיונות והמושגים מן הסיגים המוסריים והמדעיים שלהם, ולהעמידם על אופיים הטהור והבריא ממקורו.

על כן לא יוכל לעולם להיות נבנה ומשתכלל דבר

בית הרב קוק
 BEIT HARAV KOOK
 וזאת לראייה: (י"ב)

סוף האושר

בעקבות מסעו של הרב קוק למושבות החלוצים בצפון,
 בכדי להרבות בקרוב לבבות וחיזוק הזהות היהודית בחלוצים.
 ימים ראשון-שני, י"ט-כ' בחשון תשע"ט (28-29.10.18)
 זואו והצטרפו לסי-א-ברגי-לאווי

לפרטים והזמנות: 02-623-2560

דרור

האמונה, האידיאל והאושר

פיסקה כא, מידות האמונה

הרב יצחק חי זאגא

אי אפשר למצוא מעמד מבוסס לרוח כי אם באויר האלהי. הידיעה, ההרגשה, הדמיון והחפץ והתנועות הפנימיות והחיצוניות שלהם, כולם מזיקים את בני האדם שיהיו אלהיים דוקא. אז ימצאו את מילואם, את יחושם השווה והמניח את הדעת.

אם מעט פחות מגדולה זו יבקש לו האדם הרי הוא מיד טרוף כספינה המטרפת בים, גלים סוערים מתנגדים זה לזה ידריכוהו תמיד מנוחה, מגל אל גל יוטל ולא ידע שלו. אם יוכל לשקע באיזה רפש עבה של גסות הרוח ועביות ההרגשה, יצלח לו למעט את אור חייו לאיזה משך זמן, עד שבקרבו ידמה שכבר מצא מנוח. אבל לא יארכו הימים, הרוח יחלץ ממסגרותיו והטירוף הקלעי יחל את פעלו בכל תוקף. מקום מנוחתנו הוא רק באלהים (אורות, זרעונים, א).

אדם ללא אמונה, נשלט על ידי גלים של לחצים ותאוות. הכוחות הסוערים של החיים, יגברו על כל מוסר בדוי שימצא, על מנת לנסות ולהסדיר את חייו. שום דבר לא קבוע, הכל חד פעמי, הכל תלוי באינטרסים. חיים אומללים שמרוכזים בהישרדות חסרת מטרה בג'ונגל החיים, ותו לא.

האידיאל הפנימי תלוי בכללי

כיון שאין אידיאל במציאות הכללית, לפי מעמדו הנפשי, שוב אין אפשרות לזיק של אידיאליות פנימית אמיתית שתהיה מושרשת בקרבו, וחיים בלא אידיאל מושרש בעומקם הרי הם גרועים מחיי בהמה.

האידיאל הפנימי אינו אלא נגזרת מן האידיאל הכללי של העולם. כשהאדם חי באטמוספירה אלוקית, בעולם של אמונה, אז מוצא הוא את חייו הפנימיים, חיים של תכלית אידיאלית מאושרת.

כא. אדם אוכד הוא הכופר, חייו אינם חיים, כיון שאין אידיאל במציאות הכללית, לפי מעמדו הנפשי, שוב אין אפשרות לזיק של אידיאליות פנימית אמיתית שתהיה מושרשת בקרבו, וחיים בלא אידיאל מושרש בעומקם הרי הם גרועים מחיי בהמה.

ועל כן מי שמטהר נפשו, ומעמיד את סכום חייו על התוכן האידיאלי הראוי באמת לאדם ישר לחשוק רק בו, ימצא מיד את נטיתו החזקה אל האמונה, והשעשוע העליון של אור אלהים יחיהו, וממילא ירצה להצביע את הצבע של חייו, שהם המעשים וההתנהגות החיצונית, ע"פ אותו הענין המתאים אל החשק האידיאלי הפנימי, ובעצמו ידור נדרים ויסכים הסכמות לסמן בהם חייו בסימנים של זיקוק אלהי, וק"ו שישמח מאד בכל הנדרים הכלליים, שהם כל מסורת האבות, בזיקוקם העממי הכללי לצור משגבם ואלהי חשקם ותשוקתם.

ובירור דעה עליונה וטהורה זו תנצח את העולם כולו ביפעתה, וכל היצורים יתנו כבוד לשם ד', ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונו בלבב שלם, כי המלכות שלך היא, ולעולמי עד תמלוך בכבוד, ככתוב בתורתך ד' ימלוך לעולם ועד.

אבוד בגלקסיה

אדם אוכד הוא הכופר, חייו אינם חיים.

אדם שאין לו אמונה, הוא כמו אבוד בעולם, ללא שום נקודת אחיזה, מועף מצד אל צד, ללא שום עוגן אידיאלי מוחלט, שיוכל לתת לחייו כיוון ברור ומשמעות עמוקה. כוחות חייו הפנימיים יסתערו זה על זה, דמיונות כנגד ידיעות, הרגשות כנגד רצונות, ולא ידע שלוח פנימית.

כן כותב הרב:

ויסכים הסכמות לסמן בהם חייו בסימנים של זיקוק אלהי, וקל וחומר שישמח מאד בכל הנדרים הכלליים, שהם כל מסורת האבות, בזיקוקם העממי הכללי לצור משגבם ואלהי חשקם ותשוקתם.

כל אדם המוצא בעצמו את הנטייה החזקה אל האמונה, ומתחיל להתקרב לתורת ישראל ולדעת ד', יתעורר בו החשק והרצון, לצבוע את חייו את מעשיו והנהגותיו, בצבע אשר יצביע על אמונתו ומטרת חייו. אז יתחיל לנדור נדרים מצד עצמו. קבלות שיקבל על עצמו להתקדש ולהיטהר, לסמן את חייו בסימנים של זיקוק אלוקי. וקל וחומר, שישמח מאד בכל הנדרים הכלליים, היינו תורה ומצוות, הבאים מכח מסורת אבות ומזקקים את העם כולו והוא בתוכו, לצור משגבם ואלוקי חשקם ותשוקתם. האלוקים שישראל בחרים לעובדו, מתוך ההכרה שהוא הצור הנשגב שהכל תלויים בו, ואליו משתוקקים, ולעובדו חושקים בכל ליבם ונפשם ובכל מאודם.

הנדרים הטובים שהאדם נודר מעצמו, כמופיע בלשון בעל השולחן ערוך (יו"ד סימן רג, סעיף ז) "כדי לכוון דעותיו ולתקן מעשיו". תפקידם הוא לגלות את טבעיותה של האמונה, את העובדה שהאדם בא אל האמונה, לא מכוחו של כורח חיצוני בלבד אלא מתוך נטייה טבעית והשתוקקות פנימית.

בכתבי מרן הרב זצ"ל מצאנו לשון זו:

הנדר הוא עומק ההתגלות הטבעית של חוש האמונה, שמתגלם בביטוי ובמעשה... הוא ערובה על האמוניות הטבעית שתשמר את עמדתה, ולא תהיה נשטפת בשטף האורה הגדולה של החובה החוקית (קובץ ז, פז).

'כי המלכות שלך היא!'

ובירור דעה עליונה וטהורה זו תנצח את העולם כולו ביפעתה, וכל היצורים יתנו כבוד לשם ד', ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונו בלבב שלם, כי המלכות שלך היא, ולעולמי עד תמלוך בכבוד, ככתוב בתורתך ד' ימלוך לעולם ועד.

כשהעולם יכיר, שהאמונה היא נטיית החזקה והטבעית של כל מי אשר בו אידיאל פנימי אמתי, יכירו כולם במלכותו יתברך, שאינה מלכות חיצונית כפויה, אלא הטבע האידיאלי של חי האדם וההווה כולה.

אבל אם חי האדם חיי כפירה, ולפי מצבו הנפשי אין שום אידיאל למציאות הכללית שסביבו, אז כיצד יהיה בו אידיאל פנימי? וכי בן חורג הוא לעולם של כפירה?! כיון שאין אידיאל טבוע במציאות הכללית, אז גם אין שום אפשרות לזיק של אידיאליות פנימית אמיתית שתהיה מושרתת בקרב האדם. גם אם ימציא הכופר "אידיאלים", הרי הם לא יהיו אמתיים. עם שינוי כיוון הרוח, יתעופפו הם - כלא היו.

חיים פירושם תנועה שאיפה וזרימה אל האידיאל הטבוע בעצמותם. חיים ללא אידיאל שמושרש בעומק עצמותם, הרי הם גרועים מחיי בהמה. זו האחרונה לפחות חיה את חייה הבהמיים בזרימתם הטבעית. בשאיפות הטבעיות שטבע בה האלוקים. הכופר, חי חיים נטולי כל שאיפה אידיאלית אמיתית. חיים ללא שאיפה, אינם חיים כלל.

נטיית האמונה

ועל כן מי שמטהר נפשו, ומעמיד את סכום חייו על התוכן האידיאלי הראוי באמת לאדם ישר, לחשוק רק בו, ימצא מיד את נטייתו החזקה אל האמונה, והשעשוע העליון של אור אלהים יהייהו.

מאחר והאידיאליות הפנימית והאידיאליות האמונית הכללית, קשורות זו בזו בקשר מהותי, הרי בשעה שאדם אשר יטהר את נפשו, ויעמיד את מכלול חייו על התוכן האידיאלי הראוי לאדם ישר 'לחשוק רק בו', ימצא מיד בתוכו, נטייה חזקה אל האמונה. כל חיבור פנימי נשמתי עילאי, לאור אלוקים המתגלה בתורה, ישפיע לו שפע של חיים.

לא אחת אנו פוגשים אנשים שלא זכו לגדול בבית של תורה, ובכל זאת, אנו מגלים בהם הרבה מאד מידות טובות וישרות טבעית, אם בשל זכות אבות השרוייה במשפחתם או מטבעם הישראלי הקדוש. אנשים אלו, יטו אוזן קשבת לכל דיבור של אמונה. יתעניינו, יבקשו להבין, ולשמוע עוד ועוד. האידיאליות הפנימית שצמחה בתוכם מתוך עצם טבעם הקדוש, ללא השקיה מבחוץ, דוחפת אותם בדחיפה פנימית, אל האמונה.

נדרי האמונה הטבעית

וממילא ירצה להצביע את הצבע של חייו, שהם המעשים וההתנהגות החיצונית, על פי אותו הענין המתאים אל החשק האידיאלי הפנימי, ובעצמו ידור נדרים

מרן הרב קוק 'ותיאור דמות' הרמב"ם (חלק א)

הרב יוחנן פריד

צילום: חזי כהן גלמן, מתוך אתר פיקיוקי

טבריה - מקום ציון קבר הרמב"ם

והרי תמצית הדברים כהויותם:

סיפורנו נפתח בהיכרות עם דמותו הייחודית של הרב הסופר והמחנך **רבי זאב יעבץ זצ"ל**.

הרב **זאב (וולף) יעבץ** (ט"ז בתשרי ה'תר"ח, 1847, פולין - י"ח בשבט ה'תרפ"ד, 1924, לונדון) היה איש רב פעלים, רב, סופר, היסטוריון ואיש חינוך. נמנה עם מקימי תנועת 'המזרחי', היה ממחדשי השפה העברית, משולב ויוזם עוד עיסוקים רוחניים ומעשיים רבים.

קורות חייו עשירים בהגות ובמעש, בכתיבה ספרותית ותורנית, ביוזמות חינוכיות ובפעילות ציבורית תוססת וכן ביצירתיות פורייה הראויים כמובן למאמר בפני עצמו.

בתוך אלו מצוי כמובן גם הפרק המתאר את יחסיו עם מרן הרב זצ"ל אשר נמשכו במשך שנים רבות, ואף תקופה זו מלאה בנושאים מגוונים אשר לכל אחד מהם עולם רוחני בעל השלכות לאפיקים רבים.

"פרשה" מורכבת

מתוך מערכת קשרים ויחסים זו עיסוקנו בשורות הבאות - אף זה באופן כללי בלבד - בפרשה אחת, מורכבת ביותר, כדלקמן:

בשנת תרס"ו (1906) בעיצומן של פעילויותיו השונות במגוון של נושאים ומעשים מתחיל הר"ז יעבץ במפעל אישי אדיר של כתיבת סדרת ספרים בשם "תולדות ישראל". סדרה זו הלכה וצמחה ל-14 כרכים מסודרים לתקופותיהן

השורות הבאות יוקדשו לנושא התופס מקום מיוחד בין המאמרים בשני חלקי הספר **'מאמרי הראיה'** (ירושלים תש"מ).

כידוע, בקובץ 'מאמרי הראיה' **'אוסף רחב של מאמרים עיוניים, ואשר התפרסמו בבמות שונות, בעיתונות היומית, בכתבי עת וכיו"ב...ואשר לוקטו אחד אחד מתוך קבצים ישנים, חוברות ועיתונים שהיו ספונים בארכיונים ובספריות'** (כלשון העורכים הרב אלישע אבינר והרב דוד לנדאו).

הספר מחולק לשערים ולמדורים, והמדור **'על גדולי ישראל'** פותח בשני מאמרים העוסקים **ברמב"ם** שם האחד **'מאמר מיוחד'** והשני **'לדמות דיוקנו של הרמב"ם'**.

(למען הסדר הטוב יש לציין כי העורכים מעירים כי 'הערכות נוספות על אישים מצויות להלן וכו', היינו גם במדורים נוספים, ולא כאן המקום להעיר על סיבות עובדת עריכה זו)

במה 'ייחודו' של המאמר 'המיוחד'? ומה עניינו של המאמר השני?

כדי לענות על שאלות אלו, בטרם נסקור באופן כללי את תוכנם של שני המאמרים, יש להבין את הרקע לכתיבת כל אחד מהם, ומהו המסר אותו ביקש מרן הרב זצ"ל להעביר לקוראיו.

בפרק זה של סקירתנו נעסוק במאמר הראשון **וב'מקרה המיוחד' (?)** הקשור, לתוכנו ולזמן פרסומו. יש להניח כי לרוב הקוראים כותרת המאמר עדיין לא 'מגלה' את הדרמה והעלילה המתרחשת לפנינו במאמר וסביב פרסומו.

הרב זצ"ל רואה במאמרו ובניסוחיו של הר"ז יעבץ, כי דווקא הוא, למרבית הפלא, הולך בשיטת מתנגדיו של הרמב"ם בחייו ואחרי פטירתו. הרב חושש כי הר"ז יעבץ מצטרף לקיטרוגם הקשה והחרף על עולמו האמוני-הפילוסופי של הרמב"ם, כמתבטא לדעתם ב"מורה נבוכים" ובכתבים נוספים.

למרן הרב זצ"ל לא נותרה אפשרות אחרת כי אם לתקוף במלוא העוצמה את המאמר על יסודותיו ולצאת 'להגנתו' הרעיונית של הרמב"ם ולביסוס גדלותו. התורנית והאמונית.

להלן, כמה היגדים מתוך מאמרו הארוך של הרב זצ"ל והמלא בדיונים ובהוכחות-תוכחות כלפי כתיבתו של הר"ז יעבץ ותיאור דמותו של הרמב"ם לשיטתו - המסולפת והבלתי נכונה לדעת הרב זצ"ל.

(נראה, שהדברים נערכו לדפוס ע"י תלמידו הותיק ר' בנימין מנשה לוי - וממשיכו של הר"ז יעבץ).

כותב הרב:

"חובתנו היום, לא רק לדון את דבריו לכף זכות, כי אם להתעמק בהם ולמצות את מידותיו, בתור מידותיה של תורה, כמו בגופי הלכותיה של תורה ישנם פנים שונים וחילוקי דעות מפני שכולם ניתנו מרועה אחד...כך מידה זו עצמה נוהגת בהלכות הדעות והאמונות..."

"ואני תמיה איך נוכל להעלים את עינינו מלהחזיק טובה לרבינו הרמב"ם על עבודתו הגדולה בספר "המורה" להעמיד את יסוד קדושת האמונה על טהרתו ולהרחיק את ההבלים הנוראים של ההגשמה באלוהות מעל גבול ישראל..."

"כל הקושיות שהרב המחבר ז"ל (הר"ז יעבץ) מקשה על רבינו על אשר אחז בפילוסופיה...לא היו ראיות שעוד הפעם יעשו למטעמים בספרותינו הנאמנה..."

"...צדיק תמים היה רבינו (הרמב"ם) כמו שהיה גאון התורה והתכמה כן היה גם גאון התמימות והאמונה..."

סיפורנו - טרם נשלם, והמשך הדברים - עוד יבוא!

ומפורטים בעשרות עובדות ונושאים (!) בתיאור ההיסטוריה הכוללת והמפורטת של עם ישראל.

היה זה מפעל בעל משקל חינוכי ומדעי שהיה אמור ומיועד להיות משקל-נגד לחיבוריהם המקיפים של היסטוריונים יהודים חילוניים דוגמת הפרופ' צבי גרץ ושמעון דובנוב אשר ינקו חכמתם בעיקר ממקורות נכריים. והנה, למרות כתיבתו הדייקנית והמבוססת (כעדות כותרת המשנה על שאר הספר, 'מתוקן ע"פ המקורות הראשוניים') ספג הר"ז יעבץ ביקורת קשות על מהימנותם של התיאורים. חיבורו הגדול לא נתפס כראוי לא על ידי החוקרים ולא על ידי המורים כמקור מדעי מוסמך ומקובל וכחומר להוראה, אולי דווקא משום היותו **שעון בעיקר על מקורות יהודיים, ולא דווקא 'מדעיים'**.

"מאמר מיוחד"

והנה, להפתעתנו, אנו מוצאים בסוף **כרך יב** של הסדרה, כתוספת לספר, מאמר תחת הכותרת **'מאמר מיוחד' מכבוד 'שר האומה' מרן הרב זצ"ל**, ובכותרת המשנה נכתב: **"לעומת שיטת המחבר רבי זאב יעבץ זצ"ל"** (הכרך הזה יצא לאור, כמובן, אחרי פטירתו בשנת תרצ"ה)

כבר בפתיחת הדברים אחרי דברי השבח הגדולים שהרב זצ"ל מעניק לכותב (הוא הר"ז יעבץ זצ"ל) כלשון נשגבה ומופלאה **"...כי את כל דברי הכבוד וההערצה הנכונים... לרבינו הרמב"ם זצ"ל ראוי להעמיד אותם בשורה היותר כבודה בספרותנו"** - אנו קוראים לפתע את המלים **"אולם מה..."** וההמשך **"אינו מבשר טוב..."** כי כך כתוב:

"אולם מה שהוציא מכלל זה את הספר המדעי המרכזי של הרמב"ם שהוא 'המורה' שמתח עליו קו של תוהו - לא נוכל להסכים לו!..."

ובהמשך:

...אבל חס לנו להחליט על דעותיו של רבינו של הגדול שהן דעות חיצוניות חלילה!

דעת לנבון נקל להבין מכאן, שמרן הרב קוק זצ"ל קורא ומבין מתוך כתיבתו של הר"ז יעבץ זצ"ל שהוא מנסח ביקורת חמורה מבחינה תורנית, היסטורית וספרותית על הרמב"ם!

דוגמה לדבר מביא הרצי"ה מהתגלות ספר הזוהר, "שפשוט הוא שאין לתמוה ולהקשות מחילוקי הדרכות והסברות שנמצאו לרבותינו וגדולינו ז"ל מקודם התגלותו על שלאחר-כך, כידוע". כך גם בנדון דנן: העובדה שעד לעת התחייה, רבים מגדולי ישראל לא נתנו דעתם לסוגיות שלפנינו, מובנת מאליה ואינה מלמדת דבר. בשל כך, ההכרעה הרווחת תדיר: "פוק חזי מאי עמא דבר" - כאן היא חסרת משמעות, שכן המציאות השתנתה לחלוטין ואין כל מקום ללמידה מ"לפני" על "אחרי".

"תורה שיש לה בית אב"

הרב עצמו הדגיש לא פעם כי לכל "אמירותיו" ההגותיות ולכל הנהגותיו הציבוריות, יש מקור בכתבי האר"י. אם עד היום אמירה זו הוכחה אחת הנה ואחת הנה, רק זעיר פה וזעיר שם, הרי שכיום הדבר מוכח בעליל יותר ויותר. יצויינו לדוגמה שני חיבורים חשובים שראו אור לאחרונה, ואשר תורמים רבות לחשיפת מימד זה.

האחד הוא חיבורו של הרב יוסף אביבי - "קבלת הראי"ה", שבו נחשף מילון הראי"ה. מחיבור זה עולה שהרב יצר מערכת מושגים מקבילה למערכת המושגים הקבליים, ובדרך זו הוא הנגיש ו"גילה" - תרתי משמע - מסרים "נסתרים". מכללא נמצאת למד עד כמה שעונה משנת הרב על הספרות הקבלית.

השני הוא הכרך הראשון לסידרת "חוג הראי"ה" שעל אורות הקודש, שמתעדת את שיעורי העורך רבי דוד הכהן - "הנזיר" זצ"ל. שנים רבות מאוד עמל "הנזיר" על מלאכת העריכה והוא הותיר אחריו דין וחשבון מפורט ביותר על כל עשייתו: היכן שינה ולמה, מה היו שיקולי הסידור, הלכטים ביחס לכותרות, ההיועצות עם גדולי תלמידי הרב, ההכרעות ועוד ועוד. לא זו אף זו, נותרו בידינו לא מעט מסיכומי שיעוריו של "הנזיר" באורות הקודש. בשיעורים אלה הירבה "הנזיר" להצביע על מקורות ישירים שרבים מהם קבליים, על השראה עקיפה יותר, כמו גם על השוואות שונות. בתמצית: תורת מרן הרב זצ"ל - "יש לה בית אב".

השמש. כי אשר תחת השמש אין בו כל חדש... אמנם חידוש הרעיון שבתורה, בו יש חידוש עצמי תדירי. וכל הטוב והרעיון שבחידוש כל מחשבה, כל מה שמשמח שמחה עדינה בכל החיים, נובע מצד הקודש שבו. זהו צד התורה... יחידי הסגולה הם הם המעלים את נקודות השמחה של כל הנעשה תחת השמש מתוך עולם התורה, ומכניסים אותו לתוך הבנין של עולם חסד יבנה. בנאים אלו תלמידי חכמים, אל תקרי בנין אלא בונין" (שמונה קבצים - ה', קב).

זו דרכם של תלמידי חכמים, שאינם שוקטים על שמריהם אלא נעים ומצרפים השערה חדשה למסד המסורת:

"העוסק בתורה לשמה נעשה כמעין הנובע וכנהר שאינו פוסק, על ידי מה שעולות החדשות ההשעריות במלוא חייהן אל מרום המסורת האלקית העליונה. ומחיבור שני יסודות הללו, פורחות נשמות מושפעות מחיים קדושים ורעננים, המרימים את הערך של העולם כולו למדרגה עליונה ומוארה, המגיהה כל מחשכים". (שם - ב', רלו).

עוד בחיי הרב - בשנת תרפ"א (1921) - נזקק (במאמרו "תשובה וביור דברים") בנו רבנו הרצי"ה זצ"ל, לטענות סרק על "חידושו" של הרב-אביו. במכתב מפורט שהוא מריץ לרב סופר, השיב בפרוטרוט על מיקבץ טענות, שאחת מהן - ומהבולטות שבהן - הייתה הליכתו של הרב "בדרך חדשה". בתשובתו מצביע הרצי"ה על העובדה שדווקא משנת הרב היא היא "הישנה"! כך בשאלת היחס לרחוקים מתורה ומצוות, כך בנוגע לחיבת הארץ ותמיכה ביישובה, קשרים עם כלל מייגון האומה, עמידה על המימד הגאולי של תקופתנו ועוד ועוד.

"כל אלה בנויים ומבוססים בדברי חז"ל הברורים ומפורשים בנגלה ובנסתר ובדברי גדולי הדורות מאז ומעולם, ואשר באמת בחשבון-הנפש הלא הם שייכים לעצמיות היהדות ואמונתנו הקדושה".

בכל זה אפוא אין מדובר בחידוש מהותי, אלא במתן ביטוי ליישום מעשי. "אין בזה חידוש עצמי אלא גילוי אמיתות פשוטות ויסודיות, לפי ערך גודל הדור...".

PERIBEST
בירת החינוך של ישראל

פרי בטט

פרויקט העתיד בלוד החדשה

מחלקת
ייעוץ וסיוע
בהליך
קבלת
משכנתא

דירה במרכז? עכשיו גם אתם יכולים!

החל מ- **990,000 ₪**

ההזדמנות שלכם להצטרף לקהילה משפחתית, תומכת ומעצימה עם חוויות מגורים מתקדמת, במחיר מיוחד לצעירים

- ⊗ לוד זוכת פרס החינוך של ישראל
- ⊗ קהילה צעירה ואיכותית
- ⊗ איזור חדש בתנופת פיתוח
- ⊗ בסמוך למוסדות הלימוד ומרכזי הקניות
- ⊗ צמוד לצירי התנועה המרכזיים

MILLER POINT.
מילר

***5066**

www.perinadlan.co.il

פרויקט נדל"ן
מקבוצת אלדד פרי

'בית הרב' | וזאת לראי"ה (ע"ה)

רח' הרב קוק 9 ירושלים 9131002. טל' 02-623-2560

www.beit-harav.org.il

beitharavkook@gmail.com

אורות אברהם
מוסיפים אור

רח' גולדה מאיר 7, קומה 1, בית עליאש. נס ציונה

טלפון 052-388-3322 075-075-075

timor@eldadperi.co.il

יוצא לאור ע"י 'אורות אברהם' בשיתוף ישיבת ההסדר והגרעין התורני ראשון לציון ו'בית הרב' ירושלים ת"ו

עריכה: הרב יוחנן פריד | עימוד ועיצוב: סטודיו דראור